

Advokat Ane Stokland
NRK, Juridisk avdeling

Postadresse: NRK, juridiske avdeling
0340 OSLO
Sentralbord: 23 04 70 00
Telefaks: 23 04 85 50
Telefon direkte: 23 04 99 08
Mobil: 95 03 96 18
E-post: ane.stokland@nrk.no

Norsk rikskringkasting AS
Foretaksreg.: NO976 390 512 MVA

www.nrk.no

Deres ref:

Vår ref:

Dato:

15. juni 2010

Høring – NOU 2009:15 Skjult informasjon – åpen kontroll

1. Innledning

Det vises til departementets brev av 19. april 2010 der frist for høringsinnspill er satt til 15. juni 2010. På vegne av Norsk rikskringkasting AS (NRK) inngis med dette NRKs høringsuttalelse.

Metodekontrollutvalgets mandat har vært å evaluere politiets bruk av skjulte tvangsmidler og behandling av informasjon i straffesaker, herunder hvilke kontrollmekanismer som gjelder for politiets bruk av skjulte tvangsmidler. Som utvalget er inne på, er det særlig viktig å sørge for kontrollmekanismer som kan sikre befolkningens tillit og redusere faren for myndighetsmisbruk. Kjernen i pressens virksomhet er nettopp å avdekke og sette søkelys på kritikkverdige forhold og myndighetmisbruk, og pressen har således en viktig rettssikkerhets- og kontrollfunksjon i et demokratisk samfunn. Utvalget har dessverre ikke vurdert reglene om innsyn i straffesaksdokumenter utfra dette perspektivet. Slik NRK ser det, er det behov for en helhetlig gjennomgang av reglene om offentlighet i rettspleien, herunder en vurdering av offentlighet i avsluttede straffesaker.

Utvalget har derimot foretatt en grundigere vurdering av skjult tvangsmiddelbruk i forhold til pressens kildevern. Utvalget foreslår blant annet begrensninger i adgangen til kommunikasjonskontroll og romavlytting rettet mot journalisters virksomhet og begrensninger i adgangen til å bruke informasjon egnet til å avsløre en kildes identitet som bevis. NRK støtter disse forslagene, men ønsker samtidig å understreke at disse forslagene ikke anses tilstrekkelig for å ivareta det sterke press kildevernet er utsatt for.

Kildevernet er både av EMD og i norsk rett anerkjent som en viktig forutsetning for pressens rolle i et demokratisk samfunn. Statlige inngrep i kommunikasjon mellom pressens kilder og pressen skal holdes på et absolutt minimumsnivå og kan bare aksepteres helt unntaksvis. Alene risikoen for at en kilde kan bli avslørt, er nok til å medføre en uakseptabel nedkjøling ("chilling effect") på kommunikasjon mellom potensielle kilder og pressen, og EMK verner

således selve *tilliten* til at kildevernet er *reelt*. Kildevernet er i dagens situasjon utsatt for sterkt press fra flere kanter, både som følge av de stadig større mulighetene for overvåkning, tilgang, innsamling og oppbevaring som den teknologiske utviklingen åpner for, og de utvidede hjemlene myndighetene har til å gjøre bruk av skjulte tvangsmidler. I tillegg kommer de siste års pre-aktiv kriminalisering som åpner for at myndighetene kan foreta hemmelige undersøkelser på det rent forebyggende stadiet. Dette skaper ytterligere usikkerhet og gjør det vanskelig for potensielle kilder å forutberegne sin rettstilling. Samlet sett medfører denne utviklingen en betydelig svekkelse av det reelle kildevernet. Desto viktigere blir det å sørge for rettslige skranker som kan veie opp for denne utviklingen.

NRK kan generelt slutte seg til de synspunkter som fremkommer i Redaktørforeningens høringsuttalelse, datert 3. juni 2010. I likhet med Redaktørforeningen ønsker NRK i utgangspunktet en innføring av den svenske modellen, med regler som beskytter kilden i form av taushetsplikt for journalister og redaktører, etterforskningsforbud for myndighetene og bevisforbud for domstolen. Denne modellen er imidlertid ikke vurdert av utvalget, og for det tilfellet at denne modellen ikke blir innført, mener NRK at utvalgets forslag på flere områder bør innstrammes utfra hensynet til kildevernet. NRK vil nedenfor under punkt 2 komme med sine synspunkter knyttet til utvalgets enkelte forslag.

2. Kildevernet

Utvalget har funnet grunn til å stille spørsmål ved fire aspekter av de norske reglene:

- skjulte tvangsmidler direkte rettet mot journalisters virksomhet
- bruk av metodene i den hensikt å avdekke kilders identitet
- kommunikasjon mellom kilde og journalist som fanges opp som utilsiktet konsekvens
- adgang til å bruke informasjon som er egnet til å avsløre kilders identitet som bevis

NRK anser som nevnt ikke de begrensingene utvalget har foreslått i tilknytning til de ovenfornevnte aspektene for tilstrekkelige til å sikre kildevernet. Utvalgets forslag sørger heller ikke for tilstrekkelig sammenheng i regelverket.

Når det gjelder skjulte tvangsmidler direkte rettet mot journalisters virksomhet, har utvalget foreslått oppstilt et krav om "*særlige grunner*" for at det skal kunne foretas kommunikasjonskontroll og romavlytting, jfr forslagets §§ 216c annet ledd annet punktum og 216m fjerde ledd tredje punktum. NRK støtter dette forslaget, men etterlyser en ivaretagelse av de samme hensynene ved det utvidede forslaget til skjult fjernsynsovervåkning.

Utvalget har foreslått en utvidelse av adgangen til å bruke skjult fjernsynsovervåkning til å omfatte overvåkning rettet mot privat område, samt overvåkning på privat område. Dersom denne utvidelsen skal aksepteres, bør det nedlegges forbud mot å foreta overvåkning av redaksjonslokaler og overvåkning rettet mot redaksjonslokaler. Slik fjernsynsovervåkning vil vise bilder – ikke lyd – og således utelukkende vise hvilke personer som har vært i kontakt med pressen og dermed åpenbart kunne avsløre pressens kilder. All den tid det ikke blir fanget opp hva som blir sagt, ser ikke NRK noe behov for at det i det hele tatt skal være adgang til fjernsynsovervåkning av redaksjonslokaler. Under enhver omstendighet bør de samme begrensinger som for kommunikasjonskontroll og romavlytting, også gjelde for skjult fjernsynsovervåkning.

Forslag til tillegg i lovteksten i §§ 216c annet ledd annet punktum og 216m fjerde ledd tredje punktum er utformet slik: ”*samt telefon som tilhører redaksjon eller journalist*” og ”*eller hvor journalist fører samtaler av yrkesmessig art*”. Slik NRK ser det bør også ”*redaktør*” tas med i disse bestemmelsene, slik at ordlyden istedenfor blir som følger: ”*samt telefon som tilhører redaksjon, redaktør eller journalist*” og ”*eller hvor journalist eller redaktør fører samtaler av yrkesmessig art*”. Det fremgår av NOU 2009:15 side 339 annen spalte første avsnitt siste setning at dette også har vært meningen.

NRK ønsker som nevnt i utgangspunktet et forbud mot å foreta etterforskning for å avsløre kilders identitet etter den svenske modellen. Utvalget har foreslått at hensynet til pressens kildevern gjøres til momenter i vurderingen av om den aktuelle etterforskningsmetode et forholdsmessig etter straffeprosesslovens § 170a. NRK støtter forslaget om å begrense adgangen til å foreta etterforskning for å avsløre kilders identitet. Utvalget har imidlertid ikke kommet med et forslag til lovtekst som tydeliggjør at hensynet til pressens kildevern skal tillegges vekt. Slik NRK ser det, er det nødvendig at hensynet til kildevernet eksplisitt inntas i lovbestemmelsen. NRK foreslår at de samme vilkår som foreslås mht føring av bevis, også skal gjelde ved adgang til å bruke etterforskningsmetoder for å avsløre kilders identitet.

Utvalget har påpekt at hensynet til kildevernet i stor grad ivaretas ved forslaget om å innføre begrensninger i adgangen til bevisføring. NRK vil i denne sammenheng påpeke at skaden for kildevernet – ”the chilling effect” – oppstår allerede når kilden er avslørt av myndighetene. Det er derfor nødvendig å sette eksplisitte grenser for adgangen til å foreta etterforskning for å avsløre kilders identitet.

Når det gjelder kommunikasjon mellom kilde og journalist som fanges opp som utilsiktet konsekvens, har utvalget ikke kommet med noen forslag som sikrer at avsløringen av journalisters kilder begrenses til et absolutt minimum. NRK vil foreslå at det pålegges politiet en plikt til å rapportere slike tilfeller til den aktuelle journalisten, eventuelt til et uavhengig organ. Dette, både fordi det vil kunne virke preventivt, samt at det vil være viktig for å sikre informasjon om hvor ofte dette skjer og dermed hvor stort problemet er.

Utvalget foreslår videre at informasjon innhentet ved kommunikasjonskontroll eller romavlytting som er egnet til å avsløre kilders identitet kun skal kunne føres som bevis dersom vilkårene i straffeprosesslovens § 125 tredje ledd er oppfylt, altså ved vektige samfunnsinteresser og vesentlig betydning for sakens oppklaring, samt særlig påkrevet ved avdekning av forhold av samfunnsmessig betydning.

Dette er foreslått regulert ved en henvisning til § 125 i § 216g, og søkes ivaretatt for romavlytting gjennom henvisningen i § 216m siste ledd til § 216g. NRK stiller spørsmål om denne lovgivningsmetoden sikrer det utvalget søker å oppnå. Dette fordi ordlyden: ”...opplysninger fra personer som etter §§122 eller 125 er fritatt fra forklaringsplikt, skal slettes ...”, kun omfatter opplysninger fra journalist/redaktør og ikke fra kilden. Slik NRK ser det bør man heller bruke begrepet ”kildeavslørende informasjon”. NRK vil videre påpeke at tilsvarende bestemmelse må tas inn også for andre skjulte tvangsmidler, blant annet ved skjult fjernsynsovervåkning.

Når det gjelder trafikkdata foreslår utvalget at det uoversiktlige og tilfeldige utleveringssystemet som hersker i dag, skal erstattes med obligatorisk domstolsbehandling. NRK støtter dette forslaget. Men NRK vil understreke at det er nødvendig å innføre regler som sikrer tilsvarende begrensninger i retten til å føre trafikkdata som avslører kilders identitet

som bevis. Dette må sees i sammenheng med at allerede det at en person har kontakt med pressen i seg selv vil være nok til å avsløre vedkommende som kilde. Videre skal det bemerkes at bestemmelsen i § 204 ikke sikrer dette hensynet, blant annet fordi det her er vilkår om at informasjonen besittes enten av den som kan nekte å forklare seg, eller av den som har rettslig interesse i hemmelighold. Dette vil ikke være tilfelle i disse sakene der det er teletilbydere som sitter på informasjonen.

Avslutningsvis skal det påpekes at NRK ikke støtter utvalgets forslag til bruk av dataavlesning som et virkemiddel for å muliggjøre kommunikasjonskontroll og hemmelig ransaking. Selv om politiet *rettslig* sett kun har tilgang til det som kommuniseres til og fra datamaskinen, vil politiet *faktisk* kunne skaffe seg tilgang til alt som ligger på datamaskinen, eksempelvis eldre kommunikasjon på e-post mellom kilde og journalist, og denne faktiske tilgangen vil i seg selv være tilstrekkelig til å medføre en ”chilling effect”, jfr ovenfor under punkt 1.

Med vennlig hilsen

Ane Stokland
Advokat